

«ΔΗΜΟΤΙΚΗ», «ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ»
ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Μαρία Αραποπούλου

«ΛΙΓΑ ΧΡΟΝΙΑ μετά την αναγνώριση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους εμφανίζεται ένα καινούριο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο εκδηλώνεται με τη βίαιη κριτική “λαθών” ή παραβιάσεων της γλωσσικής νόρμας και με την επιστροφή στην ηθελημένη ανάμειξη στοιχείων της καθαρεύουσας στη δημοτική, στη βάση της γλωσσικής ελευθερίας και της αδιάσπαστης συνέχειας της ελληνικής γλώσσας. Οι πρακτικές αυτές βρίσκουν την τεκμηρίωσή τους σε μια μεταγλωσσική άποψη, η οποία προτείνεται από μερικούς διανοούμενους, και η οποία ισχυρίζεται την παρακμή της ελληνικής ως γλώσσας» (Frangoudaki 1992, 370). Η παρακμή αυτή αποδίδεται κυρίως στην αποσύνδεση της σύγχρονης γλώσσας από τις παλιότερες μορφές της (βλ. αρχαία, καθαρεύουσα). Έτσι, επανέρχεται με ένταση το ιστορικό ζήτημα της διγλωσσίας παρά τη φαινομενική λύση του ύστερα από τη νομοθετική ρύθμιση του 1976.

Η πρώτη συστηματική προσέγγιση της έννοιας «διγλωσσία» γίνεται από τον Ferguson (1957), ο οποίος εξετάζει την ελληνική περίπτωση ως ένα από τα κλασικά παραδείγματα διγλωσσικής κατάστασης. Τα κριτήριά του είναι δομικά και λειτουργικά, με βασικό τη στενή δομική σχέση μεταξύ των ποικιλιών. Η προσέγγιση αυτή μας παρέχει τα βασικά εννοιολογικά εργαλεία και κριτήρια για τον εντοπισμό και τη διερεύνηση διγλωσσικών καταστάσεων. Ωστόσο, το μοντέλο του χαρακτηρίζεται από κάποια στατικότητα, καθώς εμμένει στη δυϊκή σχέση των ποικιλιών και δεν λαμβάνει υπόψη του τη δυναμική της γλωσσικής χρήσης που οδηγεί τους ομιλητές στην ανάμειξη περισσότερων

από δύο γλωσσικών ποικιλιών. Η έννοια της διγλωσσίας στη συνέχεια επεκτείνεται από άλλους ερευνητές (Fishman 1967· Fasold 1984· Britto 1985), έτσι ώστε να καλύπτει και ποικιλίες με περισσότερο ή λιγότερο στενή μεταξύ τους δομική σχέση (διαφορετικές γλώσσες, επίπεδα ύψους), οι οποίες πληρούν όλους τους υπόλοιπους όρους της κλασικής διγλωσσίας και κυρίως της λειτουργικής συμπληρωματικότητας των ποικιλιών και του κύρους που απολαμβάνουν στο πλαίσιο της γλωσσικής κοινότητας. Κατά την άποψή μου, η προσέγγιση που φαίνεται να λαμβάνει υπόψη της αυτά τα δύο βασικά σημεία, τη γλωσσική δυναμική και την ποικίλη δομική σχέση των ποικιλιών, είναι αυτή του Fasold (1984), ο οποίος κάνει λόγο στον ορισμό του της διγλωσσίας για το «γλωσσικό ρεπερτόριο» μιας κοινότητας. Ο όρος αυτός αναφέρεται στο σύνολο των γλωσσικών πηγών που είναι διαθέσιμες στα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας και που η επιλεκτική χρήση τους από κάποιον ομιλητή μας δίνει πληροφορίες για την κοινωνική κατάσταση στην οποία εμπλέκεται καθώς και για την κοινωνική του ταυτότητα (βλ. Manavi 1983, 5). Το μοντέλο του Fasold είναι αρκετά ευέλικτο, όπως το υπονοεί και ο ίδιος υιοθετώντας τον όρο «ευρεία διγλωσσία», ώστε να επιτρέπει να συμπεριλάβουμε ποικίλες γλωσσικές καταστάσεις, χωρίς να γίνεται χαλαρό, πράγμα που θα εμπόδιζε μια σαφή οριοθέτηση των φαινομένων. Βέβαια, σε κάθε περίπτωση προϋποτίθεται ο σαφής δομικός ορισμός των στοιχείων του γλωσσικού ρεπερτορίου καθώς και η συνεκτίμηση εξωγλωσσικών δεδομένων που προσδίδουν τον ιδιαίτερο κάθε φορά χαρακτήρα της διγλωσσίας.

Οι έλληνες/ελληνίδες ερευνητές/τριες που ασχολήθηκαν με το ζήτημα μετά το 1957¹ (ενδεικτικά αναφέρω: Phillipaki 1980· Mackridge

1. Σε μια συζήτηση για τη διγλωσσία δε θα μπορούσαμε να παραλείψουμε τις απόψεις που διατυπώνει ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης [1938] 1981 στην *Ιστορική Εισαγωγή*. Την έννοια που μας ενδιαφέρει την ονομάζει «τεχνητή διγλωσσία» (σ. 18). Διακρίνει δύο είδη διγλωσσίας: (α) διγλωσσία θεμελιωμένη στη διαλεχτολογική διάθρηση, όπου δύο γραμματικά συστήματα είναι σύγχρονα και το ίδιο ζωντανά και (β) διγλωσσία θεμελιωμένη στη φύση της τεχνικής γραπτής γλώσσας και την κοινωνική της κύρωση, όπου οι διαφορές ανάμεσα στις δύο γλωσσικές ποικιλίες είναι λίγες και μικρές, φανερώνονται προπάντων στην προφορά και το λεξιλόγιο, κορυφώνονται δηλαδή στο ύψος (σσ. 78-79). Ακόμη χαρακτηρίζει τη γλωσσία την κατάσταση που διαμορφώθηκε από τον καθαρισμό: ιδιώματα/κοινή/καθαρεύουσα. Τέλος, τονίζει την ανάγκη διαμόρφωσης της γραπτής κοινής, για να οδηγηθούμε από τη διγλωσσία στη μονογλωσσία. Βάση γι' αυτή τη γραπτή και προφορική κοινή μπορεί να αποτελέσει η

1990· Doukanagi 1991) στηρίζονται κατά κύριο λόγο στο δυτικό μοντέλο αποδίδοντας τη συνύπαρξη σήμερα τύπων των δύο ποικιλιών σε καθαρά υφολογικούς παράγοντες. Ωστόσο, έρευνες ή μελέτες όπως των Manavi (1983), Παυλίδου (1985), Πετρούνια (1984) καταδεικνύουν αφενός την ανάγκη συστηματικότερης περιγραφής των ποικιλιών της ελληνικής και της μεταξύ τους σχέσης με κριτήρια καθαρά κοινωνιογλωσσικά και αφετέρου αποδεικνύουν ότι η γλωσσική συμπεριφορά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους κοινωνικούς παράγοντες αλλά και από την ίδια τη στάση των ομιλητών απέναντι στα στοιχεία του γλωσσικού ρεπερτορίου που τους είναι διαθέσιμα. Καθώς οι στάσεις αντανακλούν και τη λειτουργική σχέση μεταξύ αυτών των στοιχείων, η διερεύνησή τους μπορεί στη συγκεκριμένη περίπτωση να προσφέρει ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τη σχέση καθαρεύουσας - Δημοτικής και γενικότερα για τη σύγχρονη ελληνική γλωσσική πραγματικότητα.

Το θέμα των στάσεων εμπίπτει κατεξοχήν στο χώρο της κοινωνικής ψυχολογίας. Σύμφωνα με τη μενταλιστική άποψη οι στάσεις συναποτελούνται από τρία συστατικά: το γνωστικό [*cognitive*], το συναισθηματικό [*affective*] και το βουλητικό [*conative*]. Αφορούν δηλαδή όλους τους τομείς της ανθρώπινης ψυχολογίας, τη γνώση, τα συναισθήματα και τις πράξεις.

Με τον όρο «στάσεις απέναντι στη γλώσσα» εννοούνται:

- Στάσεις απέναντι στο γλωσσικό σύστημα, στο σύνολό του ή σε κάποιο γλωσσικό χαρακτηριστικό, που εκφράζονται με χαρακτηρισμούς όπως «πλούσια γλώσσα», «όμορφη», «άσχημη» κλπ. Χαρακτηριστικό αυτού του είδους των στάσεων είναι η σύγκριση ανάμεσα στο σύστημα και τη χρήση του καθώς και ανάμεσα στον γραπτό και τον προφορικό λόγο. Νομίζω ότι η πλευρά αυτή των στάσεων συνδέεται άμεσα με τη θεωρία της διγλωσσίας και ιδιαίτερα με το στοιχείο του κύρους, όπως περιγράφηκε από τον Ferguson.

λογοτεχνική κοινή (σσ. 146-147). Με τον όρο μονογλωσσία θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι εννοεί την τυποποίηση της γλώσσας που είναι απαραίτητη για λόγους επικοινωνιακούς και ιδιαίτερα σε εκείνη τη φάση του δημοτικισμού. Τελειώνει την ανάλυσή του με προτάσεις που αφορούν όλα τα επίπεδα του συστήματος με σκοπό την ανάπτυξη και την καλλιέργειά του. Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι η μελέτη αυτή του Τριανταφυλλίδη αποτελεί ένα από τις πρώτες κοινωνιογλωσσολογικές μελέτες στην Ελλάδα και, παρά τις ελλείψεις της στον τομέα των ερευνητικών εργαλείων, θέτει με εξαιρετική ενάργεια προβλήματα που εξακολουθούν να είναι επίκαιρα.

- Στάσεις απέναντι στους ομιλητές μιας γλώσσας, που δεν πρέπει να θεωρηθούν άσχετες με στερεότυπες αντιλήψεις που αφορούν διάφορα κοινωνικά χαρακτηριστικά (εθνότητα, φύλο, κοινωνική τάξη, ηλικία κλπ., π.χ. η γλώσσα των νέων).
- Στάσεις απέναντι σε θέματα διατήρησης ή αλλαγής μιας γλώσσας καθώς και σε θέματα γλωσσικού προγραμματισμού. Και αυτή η οπτική συνδέεται άμεσα με το γλωσσικό ζήτημα στην Ελλάδα, αλλά και με το ζήτημα του εθνικισμού.

Όπως επισημαίνει και η Frangoudaki (1992, 372), ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει όχι μόνο η θεωρία της γλωσσικής παρακμής, αλλά και η ταχύτητα και η έκταση της αποδοχής της. Μια σημαντική διάσταση του φαινομένου είναι η σύνδεσή του με εθνικιστικές θέσεις. Στα κείμενα που εξέτασα (*Δημόσιος διάλογος για τη γλώσσα* 1988 και Καργάκος 1991) είναι ολοφάνερη η σύνδεση γλώσσας και εθνικής ταυτότητας και ιδιαίτερα μιας συγκεκριμένης γλωσσικής ποικιλίας με την ιδανική διάσταση της ελληνικότητας, όπως αυτή προκύπτει από την «αδιάσπαστη» συνέχεια γλώσσας και έθνους. Στη σκέψη των περισσότερων συγγραφέων η γλώσσα ταυτίζεται απόλυτα με το έθνος και άρα η κακοποίηση ή, ακόμα χειρότερα, η απώλεια της πρώτης οδηγεί κατ' ανάγκη και στην καταστροφή του δεύτερου. Η άποψη αυτή, εκφρασμένη με ποικίλα μέσα και προς διάφορες κατευθύνσεις, καταδεικνύει μια σαφώς εθνικιστική ιδεολογία, η οποία έχει κυρίως αμυντικό χαρακτήρα (η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του εθνικισμού στηρίζεται στην ανάλυση του Joshua Fishman 1989). Και καθώς οι εκφραστές αυτών των στάσεων ανήκουν κατά κανόνα στη λεγόμενη πνευματική ελίτ (καθηγητές πανεπιστημίου, εκπαιδευτικοί, καλλιτέχνες, διανοούμενοι, γιατροί, δικηγόροι), οι συγκεκριμένες στάσεις αντανακλούν την προσπάθεια των φορέων τους για διατήρηση της εξουσιαστικής τους θέσης στον πολιτιστικό και πνευματικό χώρο, που ως ένα βαθμό αισθάνονται ότι απειλείται μέσα στα νέα δεδομένα που δημιουργεί η προοπτική της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η διερεύνηση των στάσεων αντίστοιχων ομάδων, αλλά μικρότερης ηλικίας μπορεί να δείξει την εμβέλεια αυτής της άποψης, αν δηλαδή η εθνικιστική ιδεολογία βρίσκει έδαφος και στους νεότερους.

Με βάση αυτό το θεωρητικό πλαίσιο προχώρησα στη διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας, στόχος της οποίας ήταν να διερευνηθούν οι στάσεις ομιλητών της ελληνικής απέναντι στη γλώσσα τους και συγκε-

κριμένα απέναντι σε ποικιλίες με άμεσα αναγνωρίσιμα στοιχεία καθαρεύουσας και δημοτικής, να διαπιστωθεί αν οι στάσεις αυτές αντανακλούν σήμερα κατάσταση διγλωσσίας, καθώς και να μελετηθεί, μέσα από τις εκφραζόμενες στάσεις, η έκταση και η αποδοχή της θεωρίας της παρακμής της γλώσσας. Κρατήθηκε στην έρευνα η διπολική διάκριση καθαρεύουσα - δημοτική για τους εξής λόγους: (α) δεν υπάρχουν ολοκληρωμένες μελέτες που να ορίζουν με σαφή κριτήρια την παρουσία άλλων ποικιλιών. Άρα ήταν ευκολότερη η επιλογή των κειμένων που στηρίχτηκε σε γενικά αποδεκτούς κανόνες διάκρισης των δύο ποικιλιών· (β) από όσο τουλάχιστον γνωρίζουμε δεν υπάρχει αντίστοιχη ολοκληρωμένη κοινωνιογλωσσολογική μελέτη που να αφορά έστω και τις δυο αυτές ποικιλίες για τα ελληνικά· και (γ) η έννοια της διγλωσσίας είναι κεντρική στη σκέψη όσων συμμετέχουν στο διάλογο για τη γλώσσα και η καθαρεύουσα, παρά την επίσημη κατάργησή της, υποθέτουμε ότι έχει ακόμη σχετικά υψηλό κύρος σε ορισμένες τουλάχιστον κοινωνικές κατηγορίες. Χρησιμοποιήθηκε κείμενο από τον ημερήσιο τύπο (*Καθημερινή* 3.1.1985) γραμμένο πρωτότυπα σε ποικιλία με στοιχεία καθαρεύουσας (στο εξής *ποικιλία Υψηλή*), το οποίο μεταγλωττίστηκε στη δημοτική (στο εξής *ποικιλία Χαμηλή*) με βάση τα χαρακτηριστικά των δύο ποικιλιών όπως παρουσιάζονται από τον Browning 1988 (τα δύο κείμενα δίνονται στο παράρτημα). Το πρωτότυπο κείμενο επιλέχθηκε ως ένα σύγχρονο κείμενο, γραμμένο σε γλώσσα που μπορεί να αναγνωριστεί ως «καθαρευουσιάνικη» από άτομα που μόνο έμμεσα γνωρίζουν την καθαρεύουσα και ξεκίνησαν την κατώτερή τους εκπαίδευση μετά την επίσημη καθιέρωση της δημοτικής σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Αναμένεται να είναι διαφορετική η συμπεριφορά ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, που διδάχτηκαν την καθαρεύουσα και τη χρησιμοποίησαν σε επίσημες περιστάσεις.

Η έρευνα έγινε με τη μέθοδο των εναρμονισμένων αμφιέσεων [matched-guise technique] στην κλασική εκδοχή της (όπως αναπτύχθηκε από το W. Lambert και τους συνεργάτες του (1960-1967), όπου ο ίδιος εκφωνητής (άντρας στη συγκεκριμένη έρευνα) διαβάζει το ίδιο κείμενο γραμμένο τη μία σε Υ και τη άλλη σε Χ, χωρίς το ακροατήριο να γνωρίζει ότι πρόκειται για το ίδιο άτομο. Έτσι, οι αξιολογήσεις που αφορούν άμεσα τον εκφωνητή εκφράζουν έμμεσα στάσεις απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες. Οι εκφωνητές των κειμένων αξιολο-

γούνται ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά (βλ. πίνακες) που ομαδοποιούνται στις διαστάσεις του κύρους και της αλληλεγγύης, οι οποίες αντανακλούν τα γνωστικά και συναισθηματικά συστατικά της στάσης. Στη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν τα τεστ χ^2 , F-ratio (ανάλυση διασποράς - analysis of variance) και Z- (Miller 1974, 129).

Το δείγμα της βασικής έρευνας αποτελείται από 198 συνολικά φοιτητές και φοιτήτριες, της Φιλοσοφικής (108), της Νομικής (58) και της Αρχιτεκτονικής (32) Σχολής.

Στην έρευνα εξετάστηκε η επίδραση των μεταβλητών φύλο, σχολή, κοινωνική και γεωγραφική προέλευση των υποκειμένων. Εδώ περιορίζομαι στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη βασική υπόθεση σύμφωνα με την οποία:

1. Η Y αναμένεται να βαθμολογηθεί υψηλότερα από τη X στη διάσταση του κύρους και χαμηλότερα στη διάσταση της αλληλεγγύης, γιατί μια τέτοια συμπεριφορά αντανακλά κατάσταση διγλωσσίας σύμφωνα με το κλασικό μοντέλο του Ferguson.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.

ΗΛΙΚΙΑ	Y	X
25-45	56 28.28%	78 39.39%
46+	141 71.21%	119 60.1%

$\chi^2=4.98$ για $df=1$ $0.02 < p < 0.05$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.

ΜΟΡΦΩΣΗ	Y	X
Κατώτερη-μέση	7 3.52%	25 12.54%
Ανώτατη	189 95.45%	169 85.35%

$df=1$ $\chi^2=11.23$ $p < 0.001$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	Y	X
Εργάτι.-υπάλλ.	44 22.22%	83 41.91%
Διαγγ.-ιατρός	151 76.26%	112 56.56%

$\chi^2=8.43$ για $df=1$ $p < 0.01$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.

ΕΙΣΟΔ/ΤΙΚΗ ΤΑΣΗ	Y	X
Μέση-κατώτερη	11 5.55%	19 9.59%
Μέση-ανώτερη	184 92.92%	175 88.38%

$\chi^2=1.8$ για $df=1$ $0.2 < p < 0.3$

Με βάση τους πίνακες (1.1.)-(1.4.) ο εκφωνητής θεωρείται μεγαλύτερης ηλικίας, υψηλότερης μόρφωσης και εντάσσεται σε μεγαλύτερο ποσοστό στις ανώτερες κοινωνικο-επαγγελματικές τάξεις, όταν χρησιμοποιεί την Y παρά όταν χρησιμοποιεί τη X. Αντίθετα, το εισόδημα δεν φαίνεται να αποτελεί σημαντικό διακριτικό χαρακτηριστικό, αφού ο εκφωνητής τοποθετείται στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις και στις δύο πραγματώσεις, χωρίς η μικρή διαφορά που εμφανίζεται υπέρ της Y να είναι στατιστικά σημαντική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.

ΚΥΡΟΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ	Y	X	F-RATIO / Z-TEST	P
ΕΥΦΥΙΑ	Ευφυία	4.79	4.78	Z=0.074	p>0.05
	Αυτοπεποίθηση	5.05	4.89	F188, 194=1.78	p<0.05
ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ	Φιλικότητα	3.69	4.54	Z=5.55	p<0.05
	Αξιοπιστία	4.47	4.87	F189, 196=1.42	p<0.05
	Προοδευτικότητα	2.81	4.45	F187, 195=1.39	p<0.05
	Καλή χρήση	4.43	4.82	F189, 195=1.44	p<0.05

Σύμφωνα με τον Πίνακα 1.5. ο ομιλητής της X (αμηλής ποικιλίας) βαθμολογείται υψηλότερα από τον ομιλητή της Y (ψηλής) στα χαρακτηριστικά της φιλικότητας και της αξιοπιστίας, που εντάσσονται στη διάσταση της αλληλεγγύης. Ως προς τη διάσταση του κύρους, δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά στην ευφυία, αλλά η Y βαθμολογείται υψηλότερα στην αυτοπεποίθηση. Ο ομιλητής της X κρίνεται επίσης πιο προοδευτικός και καλύτερος χρήστης της γλώσσας από τον ομιλητή της Y.

Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνεται ότι επαληθεύεται η υπόθεση εργασίας και μπορούμε να διατυπώσουμε τα εξής συμπεράσματα:

- Η συγκεκριμένη ποικιλία με στοιχεία καθαρεύουσας αναγνωρίζεται ως ξεχωριστή γλωσσική ποικιλία από τους κριτές όλων των ομάδων. Εξακολουθεί να είναι μια ποικιλία με υψηλό κύρος, του οποίου το βασικό χαρακτηριστικό είναι η μόρφωση. Η κατάταξη του ομιλητή της ποικιλίας αυτής στην υψηλότερη ηλικιακή ομάδα από το μεγαλύτερο μέρος των κριτών, σε συνδυασμό με τις μη σημαντικές διαφορές της με τη X ως προς αρκετά χαρακτηριστικά κύρους, μας επιτρέπει να κάνουμε κάποιες υποθέσεις σχετικές με τη ζωτικότητα της: περιορίζεται σε μια ελίτ υψηλού μορφωτικού και επαγγελματικού, και όχι

απαραίτητα οικονομικού, επιπέδου. Τα αποτελέσματα αυτά ίσως σημαίνουν ότι βρισκόμαστε πια σε στάδιο υπέρβασης της κλασικής διγλωσσίας, όπως το είχε προβλέψει και ο Ferguson. Η «δημοτική», όταν χρησιμοποιείται σε ελίσημη περίπτωση επικοινωνίας, την οποία απηχούσε το κείμενο που διαβάστηκε (επιστολή σε εφημερίδα με αποστολέα άτομο υψηλής κοινωνικο-μορφωτικής θέσης), είναι πλέον υψηλή ποικιλία και θα πρέπει να συνεξεταστεί όχι πια τόσο με την καθαρεύουσα, αλλά με άλλες ποικιλίες ή και επίπεδα ύφους.

• Η Χ ποικιλία, καθώς βαθμολογείται υψηλότερα από την Υ στη διάσταση της αλληλεγγύης, και καθώς το άτομο που την πραγματώνει θεωρείται από τα υποκείμενα της έρευνας καλύτερος χρήστης της γλώσσας, φαίνεται πως έχει εδραιωθεί στη συνείδηση των κριτών ως ποικιλία που εκφράζει τους δεσμούς συνοχής και την εθνική τους ταυτότητα. Εξάλλου, η υψηλή βαθμολόγηση της Δ και σε χαρακτηριστικά κύρους, και μάλιστα υψηλότερη από την καθαρεύουσα για κάποιες ομάδες κριτών –αγόρια, Νομική Σχολή, αστικό κέντρο, Μ.Α. τάξη (βλ. Αραποπούλου 1995)– δείχνει και τη σταδιακή εξάλειψη των διαφορών και ως προς αυτό το κριτήριο, το οποίο είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της διγλωσσίας.

• Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το αποτέλεσμα σύμφωνα με το οποίο ο «ομιλητής» της Χ θεωρείται πιο προοδευτικός από τον «ομιλητή» της Υ, παρόλο που το περιεχόμενο του κειμένου ήταν ακριβώς το ίδιο και μάλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί συντηρητικό. Αυτό δείχνει ότι η Υ ποικιλία στιγματίζεται, ακόμη και σήμερα, ως φορέας συντηρητικής ιδεολογίας.

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι δεν διαπιστώνεται αποδοχή της θεωρίας της παρακμής της γλώσσας στην ηλικιακή ομάδα που εξετάσαμε. Βέβαια, το συμπέρασμα αυτό θα μπορούσε να διατυπωθεί με μεγαλύτερη ασφάλεια στο πλαίσιο μιας ευρύτερης έρευνας που θα συνδύαζε άμεσες και έμμεσες μεθόδους και θα αφορούσε και άλλες ποικιλίες της ελληνικής και ίσως ακόμη άλλα επίπεδα ύφους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Με την αποδοχή της καθαρεύουσας καθαρίσει η γλώσσα μας από τις τουρκικές, σλαβικές, λατινικές και άλλες λέξεις, οι οποίες εισηγήθησαν. Αυτή είναι η μεγαλύτερη προσφορά της καθαρεύουσας. Σήμερα, βεβαίως, ευρισκόμεθα

προ άλλων κινδύνων.

Εις την Γιουγκοσλαβίαν και την Βουλγαρίαν όπου δεν υπήρξε, νομίζω, χειρισμός ανάλογος, η γλώσσα των περιέχει πλήθος λέξεων και εκφράσεων τουρκικής προελεύσεως.

Σήμερα βέβαια, το γλωσσικό έγινε αντικείμενο κυβερνητικής πολιτικής με την επιβολή της δημοτικής. Ποιάς δημοτικής;

Και ακόμη περισσότερο προχωρήσαμε εις την νομοθετική κατάργηση των τόνων. Έτσι, ένα σύστημα το οποίον λειτούργησε επί δύο χιλιάδες έτη καταργήθη, ένα σύστημα που είχε καταστήσει την γλώσσαν μας γλώσσαν ΔΙΕΘΝΗ. Όλα αυτά σαν κάποια τάχα παραχώρησι εις προοδευτικά κινήματα, με την ανομολόγητον πλέον αποτυχίαν της εν Αθήναις Φιλοσοφικής Σχολής και Ακαδημίας, της εκπεφρασμένης αδυναμίας της διδασκαλίας των αρχαίων και των νέων ελληνικών, της αδρανείας εκείνων που απαρτίζουν τους εντεταλμένους μεγάλους εκπαιδευτικούς φορείς. Ειδικώς το τελευταίον είναι το χειρότερον το οποίον θα ήταν δυνατόν να συμβεί, αφού υποβιβάζεται η επαγγελματική των υπάστασις, ενώ το γλωσσικόν δεν δύναται να τοποθετηθεί επί του χρόνου απασχολήσεως του εναπομένουτος ελευθέρου χρόνου των μαθητών.

Σήμερα εις τα ξένα Πανεπιστήμια υπάρχει σύγχυσις διά το τι πρέπει να διδάξουν εις τα νέα ελληνικά, ποίαν από όλες τις γλώσσες, διά να έχει κάποιος καλήν γνώσιν της ελληνικής, ποία τέλος πάντων θα είναι η ταυτότης των και κατ'επέκτασιν αυτού του έθνους.

Θα μπορούσα να ισχυρισθώ ότι διά έθνη τόσο μεγάλα ως το ιδικόν μας, τους επιτρέπεται αυτή η «ιδιαιτερότης» και πολυτέλεια της διγλωσσίας. Αυτή η διγλωσσία θα μας ενθούμιζεν ανά πάσα στιγμή τις ρίζες μας και τον μεγάλο πολιτισμόν μας. Δεν φαίνεται δυστυχώς ότι η πολιτεία επιδιώκει κάτι τέτοιο.

Καθημερινή 3.1.1985

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΕ «ΔΗΜΟΤΙΚΗ»

Με την αποδοχή της καθαρεύουσας καθαρίσει η γλώσσα μας από τις τουρκικές, σλαβικές, λατινικές και άλλες λέξεις, οι οποίες εισηγήθησαν. Αυτή είναι η μεγαλύτερη προσφορά της καθαρεύουσας. Σήμερα, βέβαια βρισκόμαστε μπροστά σε άλλους κινδύνους.

Στη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία όπου δεν υπήρξε, μου φαίνεται, ανάλογος χειρισμός, η γλώσσα τους περιέχει πάρα πολλές λέξεις και εκφράσεις που προέρχονται από τα τούρκικα.

Σήμερα βέβαια, το γλωσσικό έγινε αντικείμενο κυβερνητικής πολιτικής με την επιβολή της δημοτικής. Ποιάς δημοτικής;

Και ακόμη περισσότερο προχωρήσαμε στη νομοθετική κατάργηση των τόνων. Έτσι, ένα σύστημα που λειτούργησε για δυο χιλιάδες χρόνια καταργήθηκε, ένα σύστημα που είχε κάνει τη γλώσσα μας γλώσσα ΔΙΕΘΝΗ.

Όλα αυτά σαν κάποια τάχα παραχώρησι σε προοδευτικά κινήματα, με την ανομολόγητη πια αποτυχία της Φιλοσοφικής Σχολής και Ακαδημίας της Αθήνας, της εκφρασμένης αδυναμίας της διδασκαλίας των αρχαίων και των νέων

ελληνικών, της αδράνειας εκείνων που φτιάχνουν τους αρμόδιους μεγάλους εκπαιδευτικούς φορείς. Ειδικά το τελευταίο είναι το χειρότερο που θα μπορούσε να συμβεί, αφού υποβιβάζεται η επαγγελματική τους υπόσταση ενώ το γλωσσικό δεν είναι δυνατό να βρει μια θέση στο χρόνο απασχόλησης του ελεύθερου χρόνου που απομένει στους μαθητές.

Σήμερα στα ξένα Πανεπιστήμια υπάρχει σύγχυση για το τι πρέπει να διδάξουν στα νέα ελληνικά, ποια απ' όλες τις γλώσσες, για να έχει κάποιος καλή γνώση της ελληνικής, ποια τελοσπάντων θα είναι η ταυτότητά τους και κατ' επέκταση του ίδιου του έθνους.

Θα μπορούσα να ισχυριστώ ότι για έθνη τόσο μεγάλα όπως το δικό μας, τους επιτρέπεται αυτή η «ιδιαιτερότητα» και πολυτέλεια της διγλωσσίας. Αυτή η διγλωσσία θα μας θύμιζε κάθε στιγμή τις ρίζες μας και τον μεγάλο πολιτισμό μας. Δεν φαίνεται δυστυχώς ότι η πολιτεία επιδιώκει κάτι τέτοιο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- ΑΡΑΠΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. 1995. Στάσεις απέναντι στην ελληνική γλώσσα και τους ομιλητές της. Μεταπτυχιακή εργασία, Τομέας Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.
- BRITTO, F. 1985. *Diglossia: A Study of Theory with Application to Tamil*. Washington: Georgetown University Press.
- BROWNING, R. 1988. *Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα*. 4η έκδ. Μτφρ. Μ. Ν. Κονομή. Αθήνα: Παπαδήμας.
- Δημόσιος διάλογος για τη γλώσσα (που διοργάνωσε το Κ.Κ.Ε. εσωτ. το 1985). 1988 Αθήνα: Δόμος.
- DOUKANARI, E. 1991. Στο *Linguistics and Language Pedagogy: The State of Art*, επιμ. J. E. Alatis, 509-527. Washington: Georgetown University Press.
- ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ. 1984. *Ελληνική γλώσσα: συζητήσεις και αναζητήσεις*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- FASOLD, R. 1984. *The Sociolinguistics of Society*. Οξφόρδη: Blackwell.
- FERGUSON, CH. 1959. Diglossia. *Word* 15:325-340.
- FISHMAN, J. 1967. Bilingualism with and without diglossia; diglossia with and without bilingualism. *Journal of Social Issues* 23 (2): 29-38.
- . 1989. *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Multilingual Matters 45, Glededon.
- FRANGOUDAKI, A. 1992. Diglossia and the present language situation in Greece: A sociological approach to the interpretation of diglossia and some hypotheses on today's linguistic reality. *Language in Society* 21:365-381.
- ΚΑΡΓΑΚΟΣ, Σ. 1991. *Αλεξία*. Αθήνα: Gutenberg.
- LAMBERT, E. W. 1967. A social psychology of bilingualism. *Journal of Social Issues* 23 (2): 91-109.

- MACKRIDGE, P. 1990. *Η νεοελληνική γλώσσα*. Μτφρ. Κ. Ν. Πετρόπουλος. Αθήνα: Πατάκης.
- MANAVI, D. 1983. A study of diglossia in Greek. Μεταπτυχιακή εργασία, University of Cambridge.
- MILLER, S. 1974. *Experimental Design and Statistics*. Λονδίνο: Methuen.
- ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Θ. 1985. Παρατηρήσεις στα θηλυκά επαγγελματικά. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 5ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.*, 201-217. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- ΠΕΤΡΟΥΝΙΑΣ, ΕΥ. 1984. *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- PHILIPPAKI, I. 1980. Greek diglossia and some aspects of the phonology of Common Modern Greek. *Linguistics* 18:45-54.
- ΤΡΙΛΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. [1938] 1981. *Νεοελληνική Γραμματική. Ιστορική Εισαγωγή*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.